

Työväen asunnot

Asunto oli osa kartanon työväen palkkaa. Kartanon talouskeskuksessa oli väenrakennuksia, joissa asui useita perheitä tai ruokakuntia. Osa väestä asui pienissä mökeissä hiukan etäämpänä. Kartanon mökkien lomassa oli joitakin itsellisiä mökkejä ja taloja. Nekin nivoutuivat tiiviisti kartanon elämään, ja myös niissä asui kartanon vakituista tai tilapäistä työvoimaa. Vakinainen työväki muutti asunnosta toiseen työn ja tilanteen mukaan. Otetaan esimerkiksi rehumies Ojalan perhe, johon kuului isä, äiti ja useita lapsia. Perhe asui ensin Peltolassa ja sitten Kapakassa, kunnes se muutti talimiehen asuntoon isän työn mukana. Kun Kalle ei enää pystynyt työntekoon, perhe muutti Riihimäkeen, ja äiti työskenteli navetassa.

Riihimäki

Riihimäen väenrakennus Turun ja Mynämäen teiden risteyksessä, moniaalle osoittavan tienviitan luona, oli eräänlainen keskuspaikka. Siinä asui monta ruokakuntaa. Riihimäen komeassa lasi-ikkunaisessa porstuassa, jota kutsuttiin myllärin porstuaksi tai Vuolukan porstuaksi, odotettiin linja-autoa. Autoon saattoi nousta suoraan sen kivirappusilta. Porstuassa ja talon edessä vietettiin myös vapaahetkiä. Vuolukan Aili keitti kahvia. Riihimäen pakarituvan seinissä viipyi leivän tuoksu.

*Lapsia Riihimäen tienviitalla.
Liisa Linnamäen albumista.*

*Työväki on asettunut paikallisen valo-
kuvaajan, puuseppä Anselm Laakson
kuvattavaksi. Riukuaidan ja Riihimäen
väenrakennuksen välillä kulkee pai-
kallistie, josta vasta myöhemmin tuli
Turun valtatie. Taustalla näkyy nave-
tan pääty.*

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

*Riihimäki talvella 2006. Edessä kulkee
vanha Turkutie, jonka uusi tie korvasi
1960- ja 1970-lukujen taitteessa.*

Kuva: Tero Kivimäki.

Vuolukan keittiönikkunassa

Arimo: Siin Helka ja Hilja ovat kyttäilleet maa-ilman mennoo.

Raimo: Ja Jaakko. Kulmast.

Leena: Siin ain melkeen joku istu. Jos ei ommii ihmisii ni joku viaras.

Raimo: Pappa istu tosa nurkas.

Tyko: Moni kaaro halkokuarmas tosa noin risteyskes ko se tuli tähän melkeen pihal se risteys, ja se tiä kallistus niin paljo, et ko hiljaa tuli tualt ni keikkas.

Sirkku: Siit piti ajaa kovaa vauhtii sit vai?

Tyko: Se olis täyryny ajjaa senverran kovempaa.

Raimo: Linja-auton katonpääl näkyi ko istuttiin tosa noin, linja-auton katto meni tost.

Vuolukan porstuassa

Liisa: Se oli siin kartanon alueel semmonen kiintopiste. Se myllärin porstua. Isoäitiki ku lähetti linja-auton fölis Honkilahden kulmiltki ja Säskylästäki tavaraa, siin luki et *Mykkälään, jätetään myllärin porstuaan, Vanhakartano.*

Akseli: Kato se oli tiän risteys.

Arimo: Tiä meni melkeen rappukivii nualemal.

Akseli: Siin paljo tilaa ollu.

Arimo: Siäl oli elämää siihen aikaan.

Akseli: Oli Vuolukan raput, taikka eteinen, siin sai kesäisin istuu. Se oli semmonen kokoontumispaiikka.

Arimo: Yleinen kokoontumispaiikka?

Akseli: Kyllä ja ei. Juur se linjavaunu sitte.

Arimo: Ei se nyt niinpal Matkahuolto varmaan ollu, et mittä tavaraa jätettiin?

Akseli: Ei.

Arimo: Mut kuitenkin ihmiset tulivat ja siin sai olla sillai.

Akseli: Odotteli ja sitte jäivät pois. Kato ku siit meni tiä Mynämäkkii. Ei Mynämäkkii muualta päässy.

Arimo: Aivan, se meni Kapakan kautta siit. No entäs Riihimäen asukkaat? He olivat tietysti tottuneet, et porstua oli porukkaa täynnä välil.

Yrjö Vuolukka ja pojanpoikansa Rainer Riihimäen risteysessä vuonna 1960. Tienviitta Mynämäkeen 35 km, Ristinummelle 2 km, Honkilahteen 25 km, Säskylään 25.4 km, Oripäähän 20.9 km, Santavärjälle 0.9 km ja Turkuun 52.0 km.

Raimo Vuolukan albumista.

*Vuolukan keittiössä muistelemassa. Leena Suomi ja serkkunsa Raimo Vuolukka.
Kuva: Sirkku Pihlman 2006.*

*Vuolukan keittiön ikkunasta näki myös, mitä pors-
tuassa tapahtui.
Kuva: Sirkku Pihlman 2006.*

*Ihania naisia ja miehiä pakarituvan hirsiseinällä.
Kuva: Sirkku Pihlman 2006.*

Riihimäen tikapuilla. Vasemmalla lippalakissa Arvi Lehtonen. Valkoisessa mekossa edessä Martta Lehtonen, vieressä tikapuilla istuu miehensä Arvo Lehtonen, oikealla heidän tyttärensä. Raimo Vuolukan albumista.

Vuolukan porstuassa 2006. Vasemmalta Arimo Helmisaari, Akseli Toivonen, Tyko Hippos, Raili Räikkönen, Leena Suomi ja Raimo Vuolukka. Arimon takana näkyy pakarituvan ikkuna. Porstuan arvokas vinoruutuikkuna varastettiin pian vierailumme jälkeen. Kuva: Sirkku Pihlman 2006.

Leivintuvassa

Riihimäen leivintuvassa kaikki talon asukkaat paistoivat leipänsä.

Arimo: Tääl leivottiin, Leena kertoi et pitoihinki tehtiin tääl.

Tyko: Juu, koko tämä talo, kaikki täsä leipo. Silloin ko uuni lämpis ni kaikki sillo leipo koton ja toivat tän paistettavaks.

Raimo: Eik Suomen Fiinuki tehny Vanhankartanon leivät täsä?

Tyko: Eiko renkituvas.

Arimo: Ja sit hevosil leivottii ja.

Raimo: Joo, ja lehmil ja vasikoil varsinki, ko ne vasikat oli semmosii et eihän niitä haas lypsämäs käyty. Sen tähden niit käytiin aina jallittamas, ne tuli hulluks muute.

Tyko: Syksyl ei saatu kiinni muute, ne täytys totuttaa ihmisii.

Perunakellari ja muonaperunat

Riihimäen kivijalassa oli yksi kartanon perunakellareista.

Tyko: Eik se keskiviikkosi ollu ko toi kellari avattii talvel? Ja kaikki sit tuli perunii hakemaan.

Arimo: Se oli semmonen määrätty päivä.

Tyko: Ettei kylmää pääs.

Todetaan, että nyt kellari on kamalassa kunnossa, sinne ei voi mennä.

Tyko: Mut kyl siin kaariholvit vissiin ylhääl on. Sillon oli kumminki kun mää töis kävin. Tääl pualel oli talonperuni ja tääl toisel kellaril oli väkkeen perunat.

Arimo: Ja ne perunat ja tavarat mitä siäl oli ni oli tiätysti kartanon sadosta? Vai oliks jokasel ihan omat?

Leena: Jokasel oli oma perunamaa, talo vaati.

Tyko ja Raimo: Muonaperunii ne oli. Viiskymment sylvää perunamaat. Sitä oli monelle vähän liikaaki sitä perunaa. Koneel otettiin, jos

halusi, mut sillo täyry sit kaikkien yht aikaa olla ottamas. Usseemmiten ajettii hevosel penkki auki. Meiänki otettii valla kuakal ylös.

Leena: Em mää muista kans et meil olis ikän koneel otettu. Kyl se ain kuakkapeli oli, se oli niin selvä.

Asukkaat

Riihimäen pysyvimmät asukkaat olivat Vuolukat. He asuivat pitkän talon keskiosan huoneita kolmessa polvessa. Mylläri Kustaa Vuolukan perhe alkoi kasvaa Riihimäessä 1800-luvun viimeisenä vuotena. Kustaan lapset Hilja ja Helka Vuolukka olivat talon viimeiset ihmisasukkaat. He asuivat rakennuksessa kuolemaansa saakka, Hilja vuoteen 1987, Helka vuoteen 1988. Vielä tämänkin jälkeen Riihimäki vaikutti asutulta ja pelakuut kukkivat Vuolukan ikkunalla. Aili Suomen (s. Vuolukka) tytär Leena kävi hoitamassa kukkia ja pitämässä yllä taloon vielä jäänyttä kissojen huushollia.

Kustaa ja Josefina Vuolukka vihittiin 1898. Heille syntyi kahdeksan lasta, joista viimeinen kuoli jo alle kuukauden ikäisenä. Vanhin, Kustaa, kuoli noin 30-vuotiaana ja Anna ja Eino aikuisuuden kynnyksellä. Jäljelle jäivät Aili, Yrjö, Hilja ja Helka. Äiti Josefinan kuoltua 1925 ”pappa eli flikkais kans siin” aina 1950-luvulle saakka. Yrjö oli kartanossa traktorimiehenä, mutta muutti omine perheineen Lietsaan Ruusun entiseen torppaan. ”Vuolukan tytöt” elivät elämänsä Riihimäessä. Hilja ja Helka olivat navetta-apulaisia, ja Aili hoiti kaikkien taloutta.

Liisa: Juu, se oli Helka, Hilja ja Aili. Flika kävi navetas, Helka ja Hilja. Aili oli kokki koto. Sit oli Yrjö ja sit oli viäl semmone Eino, mut se kuoli aikaa.

Arimo: Jaaha, ja ne asuivat täsä yhdes pääs.

Liisa: Keskel.

Akseli: Helka ja Hilja asuivat siin pakarituvan peräl.

Raili: Ja sit se ol Jaakko huane sit viimitteeks. Vuolukan tyttäristä vain Aili meni naimisiin. Hänen lapsiaan ovat Jaakko ja Leena Suomi.

Arimo: Mut se on iso talo, siin asu muitakin perhei sillon.

Liisa: Juu, siin asu neljä huushollii.

Akseli: Siin oli se Lehton Kostin asunto.

Arimo: Asuko tämän Lehton Kostin äiti, Lehton Miina, myös sillon siinä Kostin kanssa vai?

Liisa: Asus täsä pääs (pohjoispäässä).

Arimo: Tämä joka puita kuljetti sinne kartaan.

Liisa: Ja Kosti oli maatöis. Se ajeli valla traktorii toin Vuolukan Yrjön kans, ne oli traktori-miähii. Sikko Kosti meni naimisii ni sit se Miina muutti sihe toiseen päähä. Siit muutti sit taas se Lehtosen Arvo perhees kans pois. Meni Pihlaval ton noi Otsolaan päi. Se oli hänen vanha kotos.

Tyko: Ja sit semmonen Veräjänkorvan Viinuki asu yhres kamaris ja Lehton Miina asu siin keittiön pualel.

Naisia tikapuilla, vasemmalta Hilja Vuolukka, Lempi Ojala ja Helka Vuolukka.

Raimo Vuolukan albumista.

Sisko: Lehton Kostin äitil oli semmone asunto, ko oli kaks huanet. Ja se meinas, et ei hän kahta tartte, et hän tulee yksi keittiös toimee ja anno sen piänen kamarin sit tälle Fiinulle. Ja sai siit sit semmose juttukaveri.

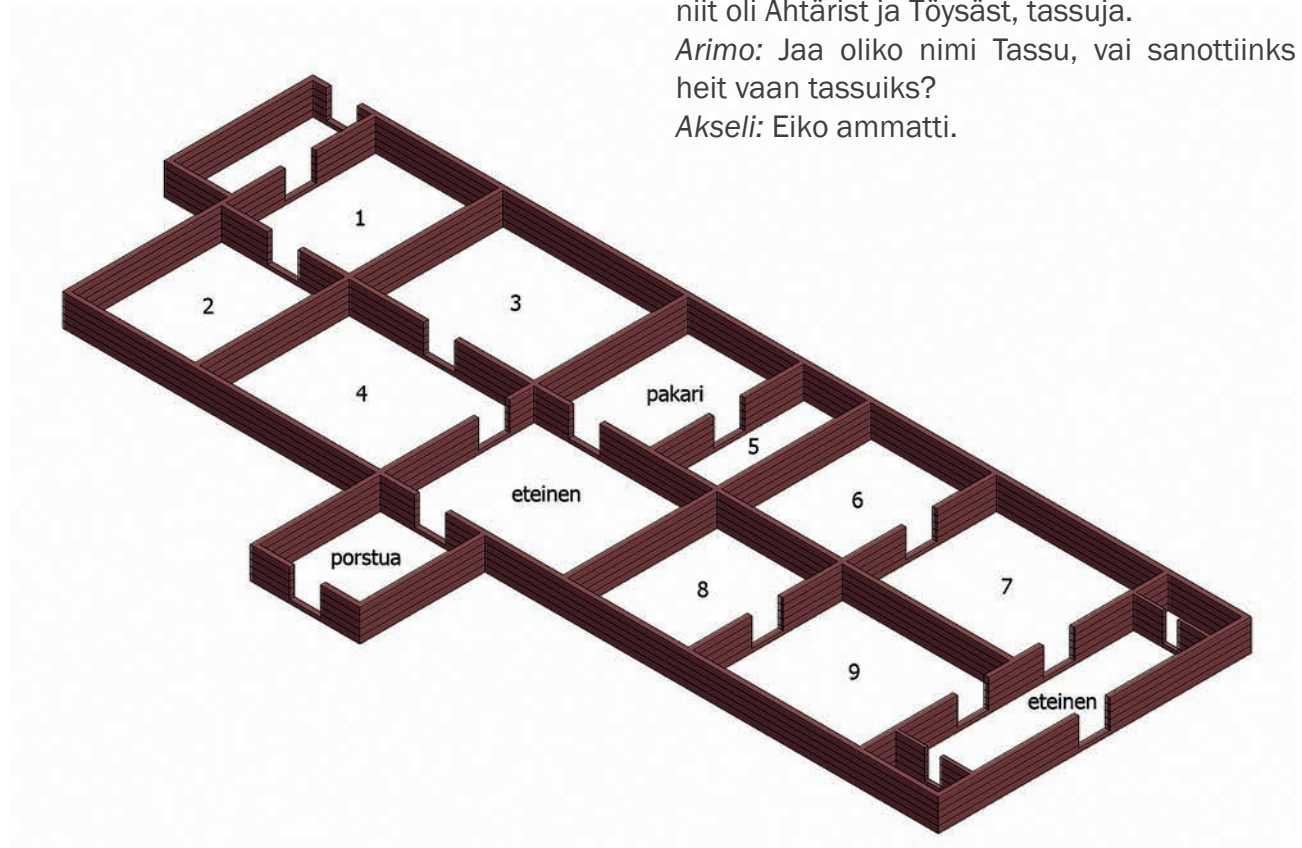
Liisa: Ja sit Justus Lamminen asus siäl samas pääs ja.

Myöhemmin Ojalatkin muuttivat tähän päähän Riihimäkeä, kun Kalle sairastui tallimiehen tehtävässä. Vaimo Hilja meni navetta-apulaiseksi.

Akseli: Päätys, kivirappuset ylös ja oikealle, ja siin vasemmal pualel oli Ojalan Kalle ja Hilja. Mut sit joutu niit Pohjanmaan likoi sinne kans, niit oli Ähtärist ja Töysäst, tassuja.

Arimo: Jaa oliko nimi Tassu, vai sanottiinks heit vaan tassuiks?

Akseli: Eiko ammatti.

Leena Suomen ja Akseli Toivosen piirroskuvien pohjalta laadittu kuva siitä, keitä Riihimäessä asui. Huone 1 on pohjoispään keittiö ja 2 kamari. Näissä asuivat ensin Miina Lehto poikansa Kostin kanssa, sitten Kosti Lehto vaimonsa Alman kanssa. Näiden jälkeen huoneissa, tai toisessa niistä, asuivat ainakin Linnansuun Pentin perhe, Alina ja Hilja Savolainen sekä Hannu Mustalainen. Huone 3 on kamari ja 4 keittiö. Näissä asuivat Vuolukan Kustaa perheineen. Pakarituvan perähuoneessa, jossa oli oma hellansa, asuivat Vuolukan Hilja ja Helka ja lopuksi Ailin poika Jaakko. Huoneissa 6 ja 7 asui Justus Lamminen ja hänen jälkeensä Kalle Ojalan perhe. Huoneissa 8 ja 9 asui voudin pojan Paavo Lehtosen perhe ja näiden jälkeen Arvo Lehtonen perheineen ja sitten Miina Lehto ja hänen kanssaan Fiinu Veräjänkorva. Eteläpään porstuan, eteisen, kummallakin puolella on konttuuri. Pohjoispäässä oli oma porstuansa, josta tultiin päätyhuoneiston keittiöön.

Arimo: Tassut, tää on mulleikki ihan uusi sana, mitä tää tassu tarkoittaa?

Akseli: Navetta-apulainen. No se Tassula.

Arimo: Karjakon rakennus, selvä.

Arimo: Eiks Linnansuun Penttiki kortteerannu jossain vaihees Riihimäessä?

Tyko: Asu Lehtosen Paavoki tosa noin ja teki kaikki lapset.

Arimo: Aika pal tääl vaihtuki porukka. Et Vuolukan Hilja ja Helka sit olivat viimiset asukkaat.

Leena: Kumpiki täsä syntynyt on. Hilja oli jo yli seittämänkymmenen. Yli seittämänkymment vuot!

Arimo: Et tämä oli hänen syntymäkotos oikeen.

Raimo: Ja meiän isäki, Yrjö, oli täsä syntynyt. Ja sit ne teki piironginlaatikos Alastaronreissun. Mäkinen lähti Alastarol papiks ja Vualukan Kustaa oli ollu sil kyytipoikana. Ja se houkutte-
li mukkaas sitte. Papa tuli takas hyvin pian. Ei siit paljon mittään sit puhuttukaan.

Amanda Tuominen, "Pitkä Manta" lastensa Sulhon (vas.) ja Kallen kanssa. He asuivat Riihimäessä 1920-luvulle saakka. Kuva vuodelta 1914.

Liisa Linnamäen albumista.

Pohjoispään kamarin kaakeliuuni.

Kuva: Sirkku Pihlman 2006.

Leena: Ja Hiljaa ei sillon viäl ollukkaan.

Raimo: Ei ollu, Hilja syntys sit vast toisel kiaroksel.

Leena: Kyl Alma ja Kostiki tosa niin kauan asu ko mää muistan. Ko mää olen syntyny, ni ne on siin asunu.

Tyko: Tai Kosti asu äitis kans pitkän aikaa.

Leena: Niin juu. Mut sit kolmekymment kahreksan, ni sillon ne on sit jo ollu naimisis, koska ne mun kummit oli, ja sillon ne asu sit jo täsä. Ku mä muistan ku Almaki kävi sit aina kattomas. Et kyl ne aika kauan täsä olivat.

Raimo: Ja Linnasuun Pentti.

Leena: Ja sit tuli Pentti ja Eeditti tähä vähäks aikaa. Kyl siin oli sit monen näkösii asukkai. Sit oli se Hilja ja sen äiti Alina, Savolaiset. Hilja oli navetas ja se äiti hoiti sitä huushollii, muistaksä sen? Semmonen aika vanha ihminen oli.

Lehton Miina sylissänsä lapsenlapsi Maija, jonakin juhlapäivänä. Takana vasemmalta Miinan tytär Lempi, miehensä Oiva Kujanpää ja Alma ja Kosti Lehto. Lapset ovat Lempin ja Oivan, seisomassa Anneli.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Kalle Ojala (oik.) ja Eino Erholahti Riihimäen eteläpäädyn rappusilla.

Sisko Kallionpään albumista.

Tyko: Mää muistan Räntilän Viivin.

Raimo: Ne oli aikasemmin, Räntilän Viivi ja Bertta. Bertta oli tytär.

Riihimäen rakennuksen aiempia vaiheita

Riihimäen talo on siirretty paikalleen jostakin muualta, kuten hirsirakennuksia usein siirrettiin. Talo on Raimo Vuolukan mukaan kuulunut Lietsan Agneta Lybeckerille, ja se on sijainnut nykyisen Ruusun paikalla. Sieltä se olisi siirretty 1800-luvun lopulla nykyiselle paikalleen. Talossa on syntynyt myös Rinnen Ale talon viimeisinä Lietsan aikoina.

Raimo: Ale kävi meillä Ruusussa paljon, ko Ale sano et tämä on hänen kotos. Oli meil aika usseen.

Arimo: Ai hän on siäl syntyny?

Raimo: Sillon, kun tämä Riihimäki oli siäl. Tää siirrettiin 1800-luvun lopul tähän.

Arimo: Tää on siirretty siit Ruusun paikast?

Raimo: Eteinen on kartan mukkaan siin suurinpiirtein ollu, ni suurinpiirtein siin kohtaa misä meiän on nyt se vanha osa.

Sirkku: Olik se näin isona siin kartas, ku täs on jatkososii?

Raimo: Mä olen sen mitannu, kun se on 1800-luvun karttaan piirretty mittakaavakuvana, ni kyl se on aika likel tätä.

Arimo: Elikä toiki lautapää (eteläinen porstuaosa)? Onk se sillon ollu jo?

Raimo: En tiä mitä siin on ollu, mut saman kone ja saman näköne.

Arimo: Ja ko tää kivijalka kuitenkin on tehty kokonaan.

Raimo: Kivijalka on siirretty siältä.

Arimo: Elikä tämmösen rakennuksen iäst ei tiedä yhtikäs mittää.

Raimo: Siinähän asu sit tämmönen Agneette-neiti Lybeckerien sukua. Se asu siinä 1800-luvun alusta asti. Se kuoli 1828 muistaakseni. Ja sitte se siirty perintönä Jägerhorneille. Ne oli samaa sukkuu, ni Jägerhornit peri tämän. Ton Lietsaan ja tämän talon ja kaikki. Sillon se oli Agneetan oma.

Arimo: Aika iso talo ollu.

Raimo: Siäl oli kaikki kuskit ja renkit ja vaik mitä. Pehtoorei ja. Olihan Lietsaan pinta-ala 600 hehtaaria.

*Renkitupa, huussirakennus ja huvimaja.
Raimo Vuolukan albumista.*

*Vourin pappa kolmipyörällään.
Vasemmalta Pentti Linnansuu ja emännöitsijä Oili Tuomela. Kolmas oikealta Elsa Toivonen, oikeassa reunassa Hilja Ojala.
Leena Suomen albumista.*

*Renkitupa talvella 2006.
Kuva: Tero Kivimäki.*

Muut väenasunnot

Renkitupa

Renkitupa oli kartanon pihapiirin läntinen siipirakennus.

Arimo: Missäs Vouri Lehtosen perhe asui?

Akseli: Kellon alla.

Arimo: Kellon alla! Siis renkituvassa, renkituvan päässä.

Akseli: Joo. Isä ja äiti asuivat siin huanees, mikä meni renkituvast suaraan, ja pojat Arvi ja Paavo asu tosa oikeal pual.

Liisa: Sanottiin Voutiks sitä, Vourin pappaks. Oli entinen vouti. Siäl se vieläki jotain höyläili siin.

Arimo: Mut oli jaloistas aika huono?

Liisa: Oli jaloistas huano. Hän kulki semmosel kolmipyäräl.

Akseli: Se oli jalaton, ajoi käsin väännettävällä pyörällä.

Arimo: Hän ei pystyny lainkaan sit kävelemään?

Akseli: Tuskin, taikka jos sitte mamma autto.

Liisa: Puutarhuri asus toises pääs. Kalle Koskinen, oli siäl monta vuatta puutarhurina. Kartanon leivät leivottii renkituvas. Siäl oli iso uuni. Määki olen monta kertaa syäny sitä taikinaa siäl koulust tulles ko Suamen Fiinu oli leipomas. Se leipo semmosii isoi leipii, semmosii ohkasii. Ja posti tuli leivintuppaan.

Linnea: Nii, se teki happamat leivät, ku sitä meni paljon.

Anja: Meiän äitiki kävi siäl leipomas.

Sirkku: Siäl renkituvas?

Anja: Nii, siäl juu. Meil oli aina kuivaa leipää katos.

Sirkku: Mut teilläki oli Mykkälän koululla se uuni siin.

Suomen Fiinu, leipoja, 1930-luvulla.

Hänen takanaan näkyy myllyrakennusta.

Taimi Aallon albumista.

Anja: Oli siin uuni juu, mut leipää äiti leipos aina siällä renkituvassa. Koko talveks leipää, ja ne oli katossa, kesät talvet.

Karjakon ja navettapiikojen asunto Tassula

Riihimäen ja navetan välissä oli kahden huushollin asuinrakennus. Molempiin asuntoihin kuului tupa ja kamari. Tupa ja kamari olivat peräsin, tuvat ja kamarit rintasin. Kamareissa oli pönttöuunit. Eino Suokas, joka tuli kartanoon Lappeenrannasta, yhdisti karjakkona ollessaan kamarit keskenään oviaukolla.

Toisessa asunnossa asui karjakkoperheineen, toisessa navettapiikoja. Navettapiikojen puoli oli Tassula, ja myös koko rakennusta sanotaan Tassulaksi.

*Tassula talvella 2006.
Kuva: Tero Kivimäki.*

*Vihainen sonni ja karjakko And-
sten tallin edessä 1920-luvulla.
Sirkka Allinkarin albumista.*

Karjakko Andstenin perheeseen kuuluivat isä, äiti ja Sirkka. He asuivat rakennuksessa 1925-28. Sen jälkeen oli vuorossa karjakko Inkeri Aho. Karjakko Kalle Hippos asui siellä vaimonsa Rauhan ja lasten, Tykon ja Sylvin kanssa neljätoista vuotta, 1932-1946, viisikymmen-vuotiaaksi. Myöhempiä karjakkoja olivat aina-kin Kapanen, Eino Suokas, Lammi ja Seppo Lehto.

Akseli muistaa, että Tassulan puolella asuivat jossain vaiheessa tassut eli navetta-apulaiset Linnansuun Miina ja Hilta, Tykon muistin mukaan vain Miina lastensa Liisan ja Reinon kanssa. Lehtosen Paavon, Vourin Paavon, monilapsinen perhe muutti joksikin aikaa Tassulaan Riihimäestä. Paavon ja Hilman lasten

Vasemmalta Paavo Lehtonen, Voitto Lehtonen Pihlavasta ja Paavon veli Arvi takanaan Riihimäen väenrakennus.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Kuva: Anselm Laakso.

luku nousi pian kahdeksaan. Myös Salon Viljo ja Margit asuivat huoneissa, kun Margit oli navetassa töissä.

Tallimiehen asunto

Tallin yhteydessä oli tallimiehen tai tallimestarin asunto, keitto ja kamari. Kamarissa oli pyöreä kaakeliuuni.

Tallimiehenä oli hevosen hengiltä potkaise-
man Lindforsin jälkeen Frans Toivonen suurine perheineen.

Arimo: Teittii oli iso sisarussarja. Mitenkä ne tilat siel?

Akseli: Siäl kamaris oli kaks parisänkyy. Isä oli melkeen Aatton kansa. Äiti oli näitten piä-nempäitten kans, Anjan ja Antin. Lattialla, en sit tiedä, ketä siel nukkui. Mä olin keittiös, mä olin melkeen yksinään siin keittiös. Ku siin oli isällä höyläpenkki.

Arimo: No hän teki jottai pienii puhdetöitä siin keittiös?

Akseli: Suksekki meille teki. Niillä mä enempi hiihdin sen mitä hiihdin.

*Tallimies Frans Toivonen perheineen.
Akseli Toivosen albumista.*

Arimo: Tallimestarin asunnossa käytiin asioita kans hoitamassa teiän isän kans.

Akseli: Kyl.

Arimo: Kuin kauan teiän isä oli siellä?

Akseli: Neljätoist vuotta. Sit hän meni Kolinum-mee. Kolinummest meni sit Alastaron pual.

Arimo: Olek sää vanhin sisarussarjas?

Akseli: Joo.

Arimo: Mut sillo oli muitaki lapsii jo, kun te muutitte tänne kartanoon.

*Tallimiehen kamarin kaari-ikkuna ulkoa. Hevosen-
kenkä ja kärrynpyörä.*

Kuva: Sirkku Pihlman 2002.

Akseli: Meit oli kolme: minä ja Aili ja Arvo.

Arimo: Millais se tallimestarin aamu alko teillä kotona? Lapset heräsivät ilman muuta sit ko siin kolisteltiin.

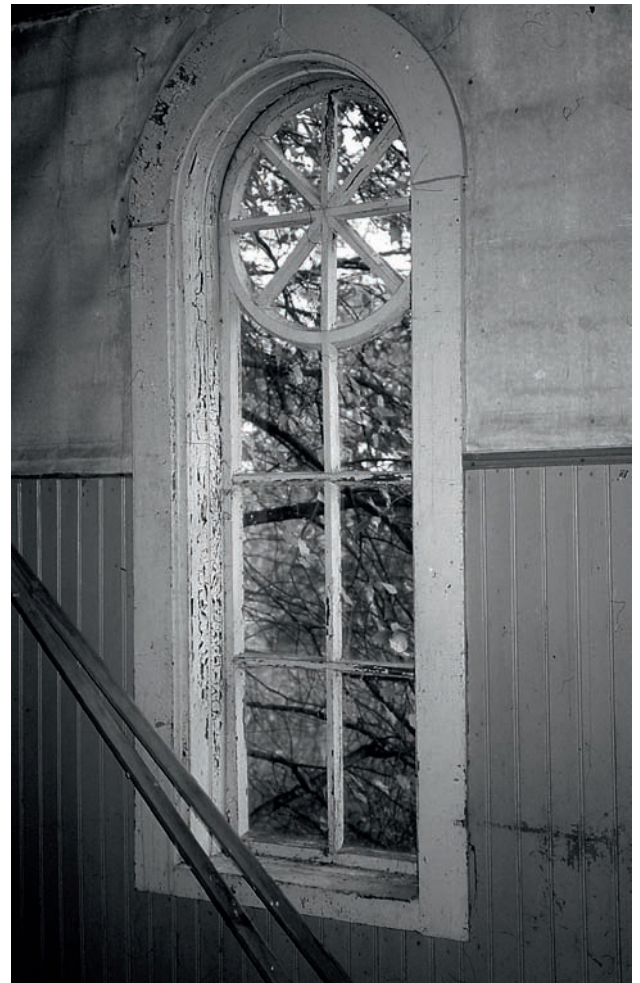
Akseli: Kyl kai me nukuttiin siit huolimatta.

Anja on sisarussarjan nuorempaa päätä.

Anja: Ja tämän mä muistan aina, kun mä ikkunast kattelin, ku miähet haki hevosii tallilt, sikku mä olin piäni. Meil oli pöytä tässä ja tallirakennus on näi ja tääl oli mist hevoset tuatiin, ni sinne mä ain kattelin. Siäl mä ain kattelin

Tallimiehen kamarin kaari-ikkuna sisältä.

Kuva: Sirkku Pihlman 2002.

ku äiti oli kartanon sikalas töissä ja me oltiin keskenäs kotona.

Sirkku: Te hoitelitte toinen toisianne sit.

Anja: Me hoideltiin toinen toisiamme, joo. Meit oli kolme, mun velivainaa, mikä on sota-aikan kuallu ja sit nuarin.

Sirkku: Teil oli siin keittiö ja kamari vai?

Anja: Juu.

Sirkku: Akseli kerran kerto, miten siäl asusteltiin. Hän makas keittiös.

Anja: Hän makas keittiös ja muut kaik kamaris. Meil oli pukkisänkyjä. Kyl mä se kamarin-

ki muistan hyvin, ku täst mentiin. Täsä oli yks penkki näin ja sit oli pitkä ikkuna siin päätys.

Sirkku: Tämmönen kaareva.

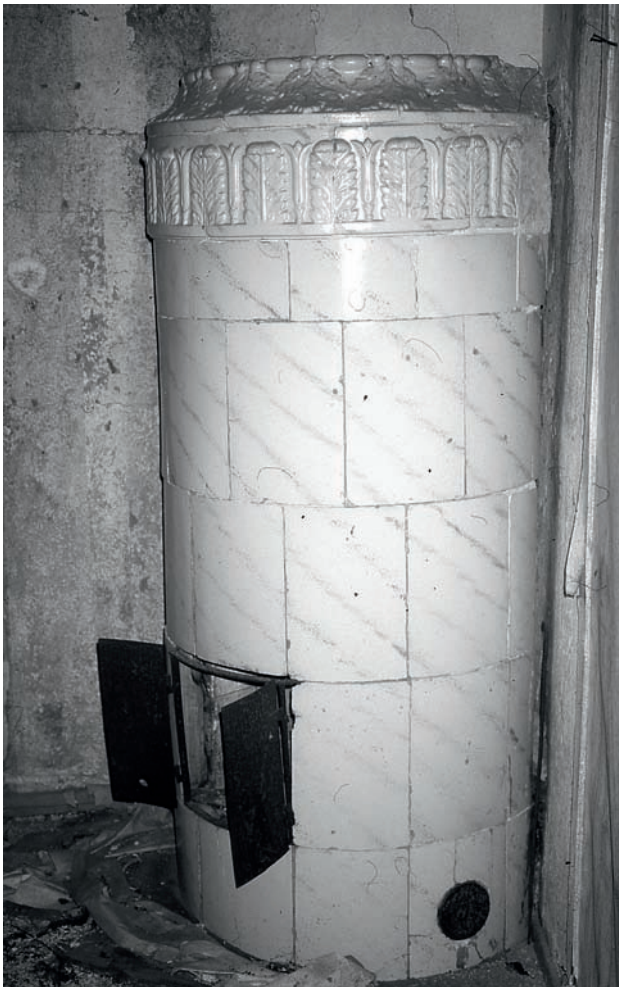
Anja: Semmonen just. Sit siäl oli sänky, semmonen sivustavedettävä. Ja sit ikkunan viäres oli pöytä. Sit oli toinen sänky ja sit täsä oli muuri. Ja siin muurin viäreski oli joku semmonen komuri. Ja sit oli pukkisänkyt ja ne nostettiin sit aina sinne pystyyn. Petivaatteet pantiin yhteen sänkyyn, ei siin patjaa ollu, mutta peitot ja tyyny. Ja Akseli nukku keittiös. Mut mun sisiko oli sit jo pois kottoo. Hän oli Helsinkis yhdes perhees lastenhoitajana.

Arimo: Akseli oli kartanos töissä hevosmiähenä, mutta mites muut lapset?

Anja: No Arvo oli hyvin vähän siäl kans, ja Aatokin. Ko sit isähän osti sen Raasin taik Kolinummen talon siältä sit myähemmin ja hän asu Aatton kans siällä. Ja meiän piti kaikkien muuttaa, mut ko äiti sanos et hän ei muuta, ko lapsii on käymättä kouluu kolme kappalet ja tulee kakstois kilometrii koulumatkaa. Sen takia luovuttiin sitte.

Toivosen jälkeen tallimieheksi tuli inkeriläinen Nykänen. Kalle Ojala tuli tallimieheksi Nykäsen jälkeen. Tykon aikaan tallimiehenä oli Väinö Järvinen. Tämän vaimo Aune oli navetatöissä.

Tyko: Väinö Järvinen harrasti valokuvaustaki. Siäl kävi kauhiast ihmissi valokuvaamas ittees. Kirkonkylästä. Siäl kävi pyhäsinki oikein paljo sakkii kuvauksel.

Tallimiehen kamarin kaakeliuuni.

Kuva: Sirkku Pihlman 2002.

*Tallimies Järvisen perhe kama-
rissaan. Väinö ja Aune ja lapset
Meeri ja Matti. Kuvan on tainnut
ottaa Järvinen itselaukaisevalla
kameralla.*

Tyko Hippoksen albumista.

Arimo: Se asu siin tallimestarin talol ja. Siel-
läks hän niit kuvii otti?

Tyko: Juu, ulkona.

Arimo: Se oli semmone rättikamera viäl vai?

Tyko: Juu, se oli semmotten kontin nokas. Kyl
mullaki vissii niit valokuvii on hiukan. Katos,
meit mukulii se kuvas sit ain ko se kokeili niit
konneitas. Se reeras ja uusii filmei tuli, ni se
otti meist mukulist kuvvii.

Mykkälän koulun rakennus

Riihimäen väentuvasta Turkuun päin mentä-
essä on tien vasemmalla puolella F. F. Björnin
1800-luvun lopussa rakennuttama kartanon
oma pientenlasten koulu, Mykkälän koulu.
Koulunpito loppui keväällä 1925. Sen jälkeen
koulu oli välillä asumaton, kunnes osa Toivo-
sen perhettä muutti sinne 1935. Tallimestari
Frans Toivonen ryhtyi silloin pitämään omaa
tilaa Kolinummen kulmilla.

Arimo: Mykkälän kouluhan toimi silloin vielä
kun te muutitte Yläneelle 1921. Sä olet pari
vuotta sitä myös käynyt.

Akseli: Juu, kaks viimist vuotta kun Mykkälän
koulu toimi. Opettajana oli Elna Perttinä, Bert-
ling sillon, Halikosta tullut. Hän asui koulussa.
Hänellä oli siinä sikakoppi ja pieni kasvimaa.

Arimo: Se oli kahden naisen talous, kätilö Alli
Stenroosin ja Perttinän.

Akseli: Ja kätilö oli isäntä.

Akseli: Me asuttiin siin äitin kans, kolmekym-
mentviis alkaen.

Anja: Kun asuttiin siin koulunmäessä, ni Akseli
oli meille niinku isä. Hän piti sit murhetta, ja
pitiki kovaa murhetta. Me ei saatu voileipääkä
väliaikana syädä. Hänel oli periaatteet. Eihän
meil ollu ko keittiö ja se kamari. Siin oli aika
iso keittiö ja se kamari oli aika suuri. Siin oli
iso eteinen tiätysti, ko siit mentii luakkaan ja
opettajan huaneeseen. Se oli valtavan suuri.
Siin oli semmoset kauhiat vaatenaulakokki
ko lapset tarttee. Siäl vanhas luakkahuanees
idätettiin kartanon perunat aina. Mä muistan,
ko Lehtosen Paavo ja Arvi kävi hakemas niit
perunoita siältä sit ko istutettii. Ja päätyikku-
nast ne laittoivat niitä laatikoita poies. Se oli

ihan täyn laatikoita. Sen jälkeen äiti siivos sen, ja me nukuttiin kesät siällä. Tai emmä tiä, jos mää taisin nukkuu, mut pojat nukku ainakin.

Sirkku: Ei siin asunut muita teiän kans yhtai-
kaa?

Anja: Ei. Ne väliseinät on jälkeen laitettu, kun me on muutettu.

Arimo: Aaltosen lida ja Eino, nehän asu siäl, mut ne on jälkeen tullu?

Anja: Juu. Ja sen jälkeen siihen vasta niitä huaneita lisättiin.

Arimo: Minä vuonna se oli, muistaksä suurin-
piirtein, kun te olitte siinä?

Anja: Se oli, sanoisin kolmekymmentneljäs-
tä siihen saakka kun me Yläneelt muutettiin,
kolmekymmenyhreksä. Koska mää olen neljä
vuatta mun nuarinta veljeeni vanhempi ja hän
on ollu aika piäni, kun me on muutettu sinne.

Arimo: Sillon luokkahuane oli luokkahuane.
Sinnehän on jälkeenpäin tehty semmosii ke-
vytseinii. Se on kyl ihan olemassa se luokka-
huone ja se opettajan asunto viäl, lähes ennal-
laan. Ainoo vaan, et katot on siin hantis, et se
vaatis surkiast jottain.

Sirkku: Sil koulul oli aikoinaan
ollu kasvimaata siin. Olik teil
mitään omaa kasvimaata?

Anja: Oli. Siin koulun ja tiän välis
oli. Akseli viljeli mansikkaa siin,
se oli oikeen hänen hommaan-
sa. Sit oli porkkanaa ja puna-
juurta ja marjapensai, ja muis-
taakseni kaks omenapuuta.

*Mykkälän koulu kasvitarhoineen
varhain 1900-luvulla, kuvattuna
tien puolelta. Vasemmassa pääs-
sä asunto, oikeassa päässä luok-
kahuone. Huomaa vesikatto.
Lea Perttinen albumista.*

Sirkku: Koulun aikanaki se oli kai tiän puolella
se puutarha.

Anja: Juu.

Sirkku: Ja nyt siäl on edelleen mansikan lehtii.

Anja: Siit tuli mansikkaa niin et äiti hillos sitä.
Siinkin, kun me kuvassa seisotaan siin kiven
pääl, ni siin takan on se mansikka. Se kuva on
siltä pualen otettu. Mä muistan, et se kivi olis
siin viälä. Mää muistan et mää olisin sanonu
mun miähelle, kun me käytiin siin 1993, et to-
sa kivellä meist on otettu se kuva.

Tyko: Mykkälän Koulumäes asu sota-aikan
Aaltosen lita lastes kans. Eino oli soras. Se pa-
kotettiin Peltolast tähän asumaan, lita pantiin
navettaan töihi. Pojat Yrjö ja Aarne oli 1924 ja
1925 syntynei ja olik Laina sit 1923 syntyny?
Ja sit siihen koulusalin pual ruvettin tekemä vä-
liseinii. Siin asu työnjohtaja, Laineen Kunnari.

Aarne: Meillä oli iso uuni siellä.

Arimo: Ni leivottiin koton.

Sirkku: Mites se Mykkälän koulutalo toimi
asuntona. Olik teil koko talo sit käytössä?

Aarne: Ei ollu ku se vaan keittiöpuoli ja kama-
rin puoli.

*Opettaja Perttinä ja kättilö Stenroos.
Takana Mykkälän koulu.
Lea Perttinän albumista.*

*Opettajan päädyn kukkapenkki.
Lea Perttinän albumista.*

*Opettajan asunnon keittiössä.
Elna Perttinä kahvipannu kädessään.
Lea Perttinän albumista.*

Arimo: Se oli se, mikä oli opettajan asuntona ensalkuun. Se Riihimäen puolinen pää.

Aarne: Juu, se juur. Kyl me siäl mahduttiin olemaan. Ei nykyään semmottis tilois kyl.

Sirkku: Olik teil siin Riihimän ympäril jotain kasvimaata, tai viljelitte jotain itse?

Aarne: Ei ollu.

Arimo: Perunat ja tommoset ne tuli sit kartanolta vai?

Aarne: Perunat tuli isovanhempain kottoo. Siäl Ristinummel niil oli maata senverran, siält tuli. Siält tuli kalaa sit kans.

Aaltosen Eino kävi siviilissä kartanon metsätöissä. Aaltoset asuivat Mykkälän koulussa vielä siinä vaiheessa, kun pojat olivat työikäisiä, toinen sahalla ja toinen autonkuljettajan töissä. Toisessa päässä asuivat samaan aikaan heidän kanssaan myös Koskisen Kalle ja Hilda. Kalle oli kartanon puutarhurina ja muissakin töissä.

Mykkälän koulun oppilaita ja portailla ilmeisesti heidän omaisiaan. Opettaja Ellen Perttinä seisoo tummassa puvussa lasten takana, vieressään hänen asuinkumppaninsa kätilö Alli Stenroos. Stenroos suomensi nimensä Laikoksi. Lea Perttinän albumista.

Anja ja Antti Toivonen seisovat kivellä Mykkälän koulun edessä. Takana mansikkamaa. Akseli Toivosen albumista.

Mykkälänmäki

Mykkälänmäki on seuraava rakennus, kun lähdetään koululta Turkuun päin. Siinä asui kaksi tai kolme ruokakuntaa, päissä Lindforsit ja Suomet. Lindforsin Kustaa oli saanut lisänimen Siperian kuningas toimiessaan työnjohtotehtävissä Otsolan maatöissä. Hänen vaimonsa oli Tilda ja lapsensa Selma, Evert, Einari ja Kalle. Selma asui poikansa Viljon ja veljensä Evertin kanssa Mykkälänmäessä edelleen vanhempien kuoltua. Suomen Fiinu oli kartanon leipoja, ”hovileipoja”, joka valmisti päärakennuksessa käytetyn ruisleivän. Muitten leipä ei isännälle kelvannut. Fiinulla oli kaksi poikaa, Jussi ja Väinö. Jussi oli yksi kartanon hevosestiehistä ja Väinö teki töitä valtion metsissä.

Liisa: Siin asu semmone Lindforssi vanha pari, ja se Lindforssiki oli viäl vähä töis vanhanas-ki. Ku ne kaikki vanhat siäl oli niin kauan ko kykeni. Lindforski sairasteli, istuskeli sängys ja Selma hoiti talout sit, se flikka. Ja Eevertti oli, se käve töis tual valtionki mettis, mettähom-mis. Lindforssil ei käyny kettää. Mukulakka sin uskaltanu men. Mut Selman poika Viljo oli

mukava. Toises pääs oli Suomen Jussi ja Fiinu. Fiinu oli äiti ja Jussi oli poika.

Sirkka: Lindforska asui toises pääs ja Suamin Fiinu asu toises pääs. Sama rappu niil oli, ja harmittavainen rappu. Mää muistan viäläkin ne raput kun me mentiin Fiinul usseen kylään. Mukko ne oli koko ikäs riidelly ne Fiinu ja Lindforska. Mut sit ne kualiki melkeen sammaan aikaan ja joutu viärekkäin hautaan.

Mettälän Tilta asui kahden poikansa kanssa Mykkälänmäessä Fiinun ja Lindforssien välis-sä pienessä keskihuoneessa.

Evert Lindfors.

Kuva: Anselm Laakso.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Mykkälänmäki
keväällä 2008
tallin puolelta.
Kuva:
Arimo Helmisaari.

Mykkälänmäki
talvella 2006
Turuntien puolelta.
Tyko Hippos on
raivannut vesaikkaa
katolta ja seinustalta.
Kuva: Tero Kivimäki.

Pöllölä

Mykkälänmäen rivistä jonkin askeleen Turkuun päin erkautuu tie oikealle. Tien nimi on Emättömäntie. Se vie aina Emätön-nimiselle pellolle asti. Oikealla on kohta tien alkupäässä pikku mökki edelleen pystyssä.

Arimo: Tämä tien varrella on ensin Pöllölä. Ketäs Pöllöläs asu sillo ko sä olit pikkupoika, Tyko?

Tyko: Siin asu Lähteenojan Anna ja Manta. Ne hoitivat sikalaa. Siin oli navetan takan sikala ja siäl oli montkymment sikkaa. Enne siin asu Pajuska, Rinnen Alen äiti. Kyl mää muistan sen.

Liisa: Kolmekymmentluvul.

Raili: Se on metka, sielläki Pöllöläs, Pajuska ol kauhia siistii. Ja sit ko Anna ja Manta tuli siihe asumaan jälkeensä. Siäl oli kyllä niin siistii aina, vaik kaks ihmist asu siin piänes – ei se ollu täst isompi varmaan ko tää keittiö. Ja Manta sairasteli. Se makkaili paljon ja.

Arimo: Nii, Manta oli vähä niinko kotolaisen siin.

Raili: Joo. Ja Anna, se hoiti possui kartanos.

Pöllölän mökki talvella 2006.

Kuva: Tero Kivimäki.

Paju - Mäikkälä

Seuraavaksi on tien oikealla puolella Mäikkälä, jonne pääsi kärrytietä suoraan Riihimäestä. Paikan vanhempi nimi on Paju, Mäikkälä on Akselin mukaan oikeastaan liikanimi.

Pajussa asui Pajunen, Pajuska ja kuusi lasta, kolme poikaa, kolme tyttöä. Lapsista Ale ja Hulda asuivat siinä vielä aikuisiällä.

Arimo: Mut aika piäni se Mäikkäläki oli.

Liisa: Oli, ei siin mittää peltoa ollu, ko perunamaat vähä. Pajuskan miäs sit käve siäl kartanos. Joku sanos et piti yäl vahtii, jos tulipalo tullee. Sillo on sellasii tulipalovah-teiki ollu.

Pajuska muutti Pöllölään yksin jäätyään.

Tyko: Siin asu sit Vanhankartanon työnjohtaja, Tuamisen Aku, August.

Arimo: Ei Tuomisen Akullakaa niin suuri asunto siin ollu. Tyypillist oli et huane ja porstua.

Akseli: Keittiö oli tämmönen ko meiän keittiö täs ja sit oli se oma piän, mis oli sänky. Ja sänky istuttii, se oli piän sänky.

Mäikkälä.

Liisa Varjosen albumista.

Mäikkälän edessä. Takana vasemmalla Pajuskan tytär Anna, Kallen lapset Oiva ja Eila, Pajuskan poika Kalle, sekä Yrjö ja Sanni Linnell. Edessä vasemmalla Kallen vaimo Tilda sekä lida Maria Pajunen (Pajuska) sylissään tyttärentytär Enni. Anna-Liisa Inkisen albumista.

Linnansuun Miina Mäikkälän tuvassa 1970-luvun lopulla. Hän asui tuvassa eläkeoikeudella loppuelämänsä vuoteen 1981.

Liisa Varjosen albumista.

Liisa kertoo, että Lepistön Kaisa ja tytär asuivat Mäikkälässä. Kaisa kävi joskus sahalla töissä.

Tyko: Ja viimeks asu Linnasuun Miina, Hiltan sisko, lastensa Reinon ja Liisan kanssa.

Arimo: Mäikkälä oli vielä aika myöhään pystyssä, mut palo tässä joku vuos aikaa. Se oli viäl viimitteks Lehtosen Veikkol vähän niinko taiteilija-ateljee. Se Veikko asu siäl ja. Ja siin se sit paloki.

Lepistö

Viimeisenä Emättömäntien mökkinä on Lepistö.

Tyko: Siin asu Loittovuoren Kustaa ja Fanni ja Aaro.

Akseli: Loittovuoren Kustaa. Suomensi Lindströmistä. Se oli siihen aikaan niinpaljo uuren-aikane et se asu avoliitos.

Arimo: No entäs tää parempi puolisko, olik hän myös kartanos töis?

Akseli: Aalton Vanni. Ei ollu, muuta ko jottain tuurasi, mut hyvin vähä.

*Lepistön torppa pärekattoineen.
Mailis Aallon albumista.*

*Kustaa Loittovuori eli Lepistön Kustaa, Fanni ja kaksi seuraavaa sukupolvea 1950-luvulla.
Ossi Mettälän albumista.*

Arimo: Oliks he sit niin nykyaikasii, et kyl heil jäkikasvuuki oli?

Akseli: Oli niillä poika, Aaro.

Arimo: Mut oliks Fannil ennestään sit jo lapsii?

Akseli: Oli.

Arimo: Aarol oli sit velipuolii ja sisarpuolii.

Akseli: Joo. Yks velipuoli ja kolme sisarpuolta.

Arimo: Mites tää jälkikasvu, olik he kartanon töissä?

Akseli: Ei ollu.

Arimo: No Kustaa oli.

Akseli: Nii, Kustaa oli itte.

Arimo: Mikä oli Kustaan toimenkuva siel kartanossa?

Akseli: Tuala se oli hanttihommis, jalkatöis, niinko talvel halkoo latomas Kapakannummes. Ja kolinpolttaja¹. Se oli sen homma. Se oli siin Kapakantiän vieres, kolinpolttopaikka. Siinä taitekohdassa, missä entiset Yli-Kapakan rakennukset alkavat, siitä oikeelle, semmosta hiekkannumme.

Lepistön mökki siirrettiin 1960-luvulla hirvi-
miesten kämpäksi Sydänojan maisemiin.

Kapakka

Kapakan vanhoja torppia oli kolme: Ala-Kapakka eli Virtas-Kapakka, Keski-Kapakka eli Tuomis-Kapakka ja Yli-Kapakka eli Heinos-Kapakka. Kapakan nimi juontuu ainakin 1700-luvulta, jolloin paikalla oli kartanon omistama kapakka eli krouvi². Akseli ja Raimo kertoivat, että Ala- ja Keski-Kapakan torpparit siirrettiin vuonna 1924 kartanon isännän vaatimukselta Lietsaan, mistä he saivat vastaavat vanhat torpat ja viljelymaan sekä metsää enemmän kuin Kapakassa. Yli-Kapakan torppari vastusti siirtoa kolmen vuoden ajan. Kartanon isäntä ei halunnut, että lähellä kartanoa kartanon rajojen sisällä on erillisiä torppia. Sen jälkeen Kapakan joissakin rakennuksissa asui vielä kartanon työväkeä ja vuokralaisia, kuten siirtolaisia sodan jälkeen. Yksi rakennuksista siirrettiin Pihlavaan.

Tyko: Ja sit ko oli Vanhankartanon se Kapakan rakennus, ni siäl asu Ojalan Kalle ja Hilja perhees kans. Sinne mentiin Kapakantiätä.

Kartanonkulman pojat pyhäpuvuissaan. Vasemmalta Viljo Laiho, Matti Suomi ja Aaro Aalto. Mailis Aallon albumista.

Kalle oli rehumiehenä ja lempinimeltään Tarha-Kalle.

Sisko: Juu, ei sillo mittä naiset ollee hommis. Äiti oli niinko kotona. Kyl hän sit kartanossaki oli ko joku tuli kipiäks niist navettaflikoista taikka sit jonkunnäköse vapaapäivä sai. Sit tulivat hakemaan. Siin ei asunu sillon ko me asutti ni yhtään muita ko semmone Mäkilän Kustaa asu piänes mökis. Se oli nii vanha sit jo. Siält me muutettii sinne tallimiähen asuntoon.

1 hiilenpolttaja

2 Aulikki Ylönen 1969: Pöytyän, Yläneen ja Oripään historia vuoteen 1865, s. 233.

Sirkku: Jäik ne rakennukset siihe sit pystyy kuitenkin ku te lähditte?

Sisko: Juu jäi. Ja siihen tuli sit jottain siirtolaisii asumaanki joksiki aikaa sitä viäl. Ne asu siin vissiin pitkäänki vuakral.

Peltola

Peltolaan oli jo enemmän matkaa, Turuntietä Portaanhämeen kohdalle ja siitä metsänreunaan Ison Ärrinpellon taakse.

Ennen sotaa, ehkä 1934, muutti Peltolaan Aaltosen perhe: Isä Eino, äiti Iida ja lapset ikäjärjestyksessä Laina, Yrjö ja Aarne. Eino teki kartanon metsätöitä. Sota-aikana isän ollessa rintamalla perhe muutti Mykkälän kouluun.

Tykon mukaan Peltolassa asui ennen heitä Hippoksia myös Kuralan tallimies, kun Kurala kuului vielä kartanoon.

Onni Rantasalo erotti Kalle Hippoksen karjakon pestistä 1946, kun Kalle vaati uusien työehtosopimusten noudattamista navetassa. Isäntä myi kuitenkin Kallelle Peltolan, rakennukset ja kaksi hehtaaria maata, ja välit säilyivät muuten hyvinä. Hippoksen perhe alkoi viljellä omaa 1.5 hehtaarin peltoalaansa. Kalle ja Tyko saivat töitä myös juuri perustetulta sahalta.

*Kapakan rakennuksia.
Leena Suomen albumista.*

*Terttu (keinutuolissa) ja Sisko Ojala kotona
Keski-Kapakassa.
Sisko Kallionpään albumista.*

*Sofia Malmi, tallimies Lindkvistin leski ja
Hilta ja Miina Linnansuun äiti.
Liisa Varjosen albumista.*

*Malmin rivi.
Edith Linnansuun albumista.*

Mökkejä kartanon lähipiirissä

Malmi

Emättömäntietä Pöllölästä edettäessä oli vasemmalla Malmi. Vanhaa Malmin rakennusta ei enää ole olemassa.

Kustaa Malmi otti tallimies Lindkvistin lesken ja neljä lasta asumaan luokseen isän kuoltua hevosen potkuun. Lindkvisteistä tuli suomen-
nettaessa Linnansuita, ja Malmista tuli Linnansuiden kotitalo.

Malmilla asuivat Linnansuun sisarukset Hilta ja Miina jälkeläisineen, kunnes Miina muutti lapsineen Mäikkälään.

Mykkälä vuonna 1925. Rappusilla seisomassa Hilta ja Jussi Helomaa, istumassa Edla ja Juho Mykkälä. Pimennossa seinän vieressä istuu Kustaa Mäkilä. Tikapuiden edessä seisovat vasemmalta lukien Martta Lindström, Sulho Tuominen, Alli Sainio, Onni Lindström, Hilda Linnansuu. Edessä istumassa vasemmalta lukien Aili Sainio, Liisa Helomaa ja Kerttu Lindström.

Kuva: Anselm Laakso.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Tyko: Se oli aika pitkä rakennus. Siin oli kamari ja keittiö. Mut se kamari oli vaa niinko kylmätilan, laskettavan. Sit siin oli suuri eteinen ja puuvaja päätys. Se oli omal tontil. Emmää tiär, kuin se on omal tontil joutunu.

Mykkälä

Emättömäntieltä Malmin edestä haarautuu tie Mykkälään.

Tyko: Ja sit oli Mykkälä siäl sivul, mut se oli omal tontil. Se oli niiko eri talloo sit.

Arimo: Vanha Mykkälä asusteli siel ja emäntä kiersi maailmaa hierojana.

Akseli: Se kulki, Edla. Mut kyl se koton ja vastaanotti.

Arimo: Jaaha, kartanon työväki kävi kolottavii paikoi joskus hoitamas.

Akseli: Kyl kai niistäki osa. Taikka vissii kaikki kon kävivät. Kyl niitä riitti. Saunan lämmittivät vielä, siel sit niitä puaskaroi.

Arimo: Siin oli muutama hehtaari peltoa.

Akseli: Ja olihan niillä lehmii. Määki olin Suomen Jussin kans siäl työs kartanon hevosil.

Juho Mykkälä teki kartanoon puusepäntöitä.

Juholla ja Edlalla oli viisi lasta Hulda, Alli, Aili, Aino ja Reino, joka hävisi sisällissodan aikana. Tyttäristä kaksi kuoli pian naimisiin mentyään ja ensimmäisen lapsen saatuaan. Näistä lapsista Liisa jäi Mykkälään isovanhempiensa Juhon ja Edlan ja tätinsä Ailin hoiviin. Liisan serkku Suomen Matti asui isänsä Väinön kanssa Mykkälässä vielä äidin kuoleman jälkeen. He asuivat siellä vielä Väinön naitua Vuolukan Ailin, Vuolukoiden huushollin pitäjän ja Ri-

himäessä poikkeavien kahvittajan. Aili pysyi Riihimäessä. Mykkälän eli Sainion Ailille syntyi tytär Raili.

Arimo: Sehän Aili siin huushollii hoiteli. Ni hän sit myös kävi vähän kartanossa töissä vai?

Liisa: Joo, käve, kesäl siäl tarvittii enemmän, ku seipääseen kaikki pistettii. Tarvittii enemmän naisii, ja Ailin täyry muutenkin mennä tekemään hevospäivii. Ko hevost tarvittii kartanost ja. Tuli miäs ja hevone ja kynti ja kylvi ja se oli semmonen taksa et kaks naisenpäivää piti tehdä siit yhdest hevosest, hevosen päivästä.

Mykkälän talo oli tunnettu vieraanvaraisuudesta, siellä kyläiltiin paljon, ainakin niihin aikoihin kun Edla oli poissa hieromassa. Siellä majoittuivat kulkijat, vierailivat lapset ja aikuiset. Sota-aikana Aili piti tanssikoulua kulmakunnan nuorille.

Niemi

Niemen mökki oli etäämpänä. Edettäessä Turun tietä kartanon suunnasta etelään piti käännyä ennen Anivehmaata oikealle, Alhontielle. Samaa tietä päästiin eteenpäin Ketolaan.

Arimo: Sitä Niemen mökkii ei ol enää siin, mut olik se kartanon torppii ja? Semmonen pikkanan mökki, mikä on nyt purettu.

Akseli: Siin asui Kankareen Manta 1920-luvulla. Muutti siitä työväentalolle. Sitten siihen tuli Tuamisen Juho. Lapset oli Tuamisen Elli ja Fransse ja Aukusti.

Arimo: Tuomisen Fransse. Hän oli myös kartanossa töissä?

Akseli: Juu. Hevosmiäs.

August Tuomisesta taas tuli työnjohtaja kartanoon. Silloin hän asui Mäikkälässä. Niemen mökki oli Juhon oma, ei kartanon, vaikkakin kartanon maalla. Sodanjälkeisen pika-asutuksen yhteydessä myös tonttimaa voitiin lunastaa omaksi. Mökissä oli keittiö ja kamari. Tyko muistaa, miten mökissä asui kolme sukupolvea: Pappa, Elli ja Olavi. Elli kävi kartanon keittiössä töissä.

Mykkälän Edla ja Juho lapsineen:

Aili, Alli, Aino ja Reino.

Raili Räikkösen albumista.

Arimo ottaa puheeksi työväentalolla riippuvan kuvan. Se esittää mökkiä, jossa Yläneen työväenyhdistys perustettiin vuonna 1901. Olavi Tuominen toteaa, että kuva on Niemen mökistä ja otettu ennen kuin Tuomiset hiukan korjasivat sitä. Kuvassa näkyy vielä vanha eteinen. Anselm Laakso kävi ottamassa kuvan Yläneen työväenyhdistyksen pyöreiden vuosien lähestyessä.

Olavi: Se Reinhold Nurmi oli tosa asunu sillo, ja siäl oli perustettu Yläneen työväenyhdistys.

Arimo: Akseli sano, et Reinhold Nurmi oli asunu Ketolassa, mut hän muuttiki Ketolaan sit myähemmin. Hän asu jonkun aikaa varmaan sit siin Niemen mökissä.

Olavi: Joo, varmasti näin oli. Ja sit ne muuttivat koko porukka Turkuun. Vai olikse niin, et Nurmen pojat menivät vaan Turkuun. Rakenamaan Mikaelin kirkkoa. Sit kun sementti tuli, ni se oli kauhia ammattimiäs ko valo sementtii.

*Elli Tuominen, Niemen torpan emäntä.
Olavi Tuomisen albumista.*

*Ellin poika Olavi Tuominen.
Olavi Tuomisen albumista.*

Ja Nurmi oli ensimmäitsee, ko sementist jottai ruvettiin tekemään, valettii jottai kivijalkaa tai semmost. Oli ollut kivenhakkaaja ensin. Reinhold Nurmen pojat olivat siis isänsä tapaan kivimiehiä. Mikaelin kirkko oli iso työmaa 1900-luvun alussa. Siellä työskenteli muitakin yläneläismiehiä. Kirkko valmistui 1905.

Niemen mökki.

Kuva: Anselm Laakso.

Yläneen kotiseutuyhdistyksen arkisto.

Yläneen työväenyhdistys Pelastajan perustamiskirja.

Pöytäkirja pidetty Yläneestä
Työväen Yhdistys Pelastajan
perustamisessa kokouksessa
K. Nurmin luona 24. 1901
18

Valittiin kokouksen puheenjohtaja
jaksi F. Hellman ja kirjuri
A. Suominen 28

Puheenjohtajan julkii luettua
Yläneen ehdotus, mitkä pykälät
pykälältä keskusteltiin ja 4. luvun
5. luvun 6. luvun pykälään tehtiin muo-
tosta muutoksia 38

Valittiin johtajaksi ja
tulot seurustelun ja henkilöä.
A. Skerman F. Hellman
Esimies varaseimies
A. Suominen K. Leppinen
kirjuri jäsen

F. Altonen jäsen
48

Kokouksen puheenjohtaja valittiin
Esimies A. Skerman
18

Yläneen tarkastamaan ja alle
kirjoittamaan valittiin Esimies
A. Skerman ja K. J. Wallin
68

Päätettiin pyytää Länzi Nuomen
Työmiehen toimittaja K. F. Helstenin
avustusta Yläneen rahoitusta
perille ajamaan
Päätettiin kokous

Otsola – Siperia

Kartanon työväkeen kuului-
vat *Siperian keisari* ja *Siperi-
an kuningas*. Onni Rantasalon
isä F.F. Björni oli perustanut ja
raivauttanut Otsolan ulkotilan. Otsola
oli hiukan etäämpänä kartanosta ja työ
siellä ilmeisesti rankkaa. Tällaisia kohteita
oli Yläneellä ennenkin nimetty Siperiaksi. Onni
Rantasalo myi Otsolan ulkotilan valtiolle pientilojen
palstoitusta varten 1927.¹ Otsolassa oli väen-
asunto, *Siperian kortteeri*, ja hiehonavetta. Justus
Lamminen, *Siperian keisari*, oli Otsolassa voutina.
Kustaa Lindfors oli *kuningas*, hänkin Otsolan työn-
johtotehtävissä.

Akseli kertoo: Kartanon moonakollien Siperian he-
voskolonna sieltä on tulossa Siperian suunnasta,
kiirehti Laineen Jussi taas erään kerran selittä-
mään, kun kuului Lystin iloinen hirnahdus, ilmoitus
tulosta. Aivan oikein, Siperiasta oli tulossa hevos-
letka. Etunenässä Lysti liinakko, kuskina Siperian
keisari ruoska kädessä. Hänellä piti olla ruoska
vakiovarusteena aina mukana.”Unohtaa kulkus
ja jää tielle seisomaan kuono maas”, huomautti
keisari. Toisen hevosen kuskina Heinosen Kus-
taa, hevostenhoitaja, ja ajokkina Ajo. Kolmas on
Erkki ja Lehtosen Toivo. Neljäs Sampo ja Lehtosen Urho. Viidente-
nä Olli ja Lehtosen Fransse. Karavaani haki kartanosta eläimille
viikottaisen vilja-annoksen ja samalla muonaa työntekijöille. Tämä
oli Foudille tärkeä tehtävä.”Vanhankartanon elinkautiset lähte-
vät Siperiaan rosvoamaan”, sanoi Loimaan Jussi, Valkaman
isäntä, nähtyään kotipihaltaan kartanon hevosletkan
lähtevän kohti Otsolaa, ”Siperiaa”, halkolamuskat
joka hevosella perässään.

Otsolan väenasunto.
Kuva: Olavi Luukela.

Otsolan hiehonavetta.
Kuva: Olavi Luukela.

¹ Pia Mattila-Lonka: Kartanoita ja korven kansaa. Yläneen historia nälkävuosilta 2000-luvulle, s. 186.